

ՈՍԿԱՆԵԱՆ ԱՍՏՈՒԱԺԱՇՈՒՆԶԻ ԿԱՆՈՆԸ

Թե՛ հայ և՛ ասոր գիրքներն են գրչագրերն հետևած ըլլան թե՛ Հրեական հին կանոնին, թե՛ Եթովպականին այն կանոնին՝ զոր առաջին քարգամները որդեգրած էին, եւ ընդ Պարտաի ժողովի որոշումին, աւետեան չըլլան մնայուն եւ օրինակաւորաբար աւանդութեան մը որ կարեւոր մկատուիլ Հայց. եկեղեցւոյ պաշտօնական կանոն Ս. Գրոց՝ իրականութիւն է:

Ինչպէս վերեւ յիշեցինք, մեր ձեռագիրները, այս տեսակետով, ունին այլազանութիւն մը՝ որ կ'ընդգրկէ բոլոր կանոնները եւ յաճախ ծանօթ կանոններէն շեղումներ կը կատարէ, փոխելով գիրքերու կարգը կամ պարականոններ Եթովպացիական գիրքերու շարքին մէջ:

Այս այլազանութիւնը հետեւ է օսկայն ամկարգութիւն մը կամ բնականոյ մը եմքադրելէ Հայ եկեղեցականութեան մօտ: Ընդհանրապէս: Ինչպէս Սահակ-Մեսրոպի օրերուն, այնպէս ալ մինչեւ ԺԴ. դար, տարբեր կարծիքներ եւ դիրքաւորումներ եղած են Ս. Գրոց մկատումը մեր եկեղեցիէն մեր, ինչպէս նաեւ բրիտանական այլ եկեղեցիներու մօտ: Այլազանութիւնը արդիւնք կը թուի ըլլալ չափազանցած եւ կիրքի հասնող բժախնդրութեան մը, որուն զոյգաւոր մտահոգութիւնը, վաւերականութեան հետեւ անկի՝ աստուածաշնչական ուսուցման ամբողջականութիւնը ընդգրկել եղած է. եկեղեցւոյ ուսուցումն եւ օգտակար գիրքերու շարքին դուրս չթողելու որեւէ ջրածո՝ որ կրնար նոր ցոյլ մը անլցնել աստուածաշնչական լոյսի աղբիւրին:

Այս տեսակետով ամենէն հետաքրքրական է Միսիքար Արիւմանցիի յիշած կա-

նոնը, որուն կարգաւորութիւնը կը վերագրէ իր ուսուցչին՝ Յովնանէն Սարկաւազ վարդապետի, ԺԱ. դարու վերջաւորութեան:

«Կարգաւորութիւն գրոց սրբոց, որք ստուգարանեցան ի Սարկաւազ վարդապետէն եւ գրեցան յինն ի տէր Միսիքար վարդապետէն ի մին տուի յաւարս ճէ»:

Ծանօթներէն տարբեր կանոն մը ասիկա ուր Հին Կտակարանի պատմական գիրքերը շարուած են ըստ պարտականութեան, կազմելու համար Իսրայէլի պատմութիւնը պէպէտքով կարգով եւ առանց ընդմիջումի ծննդոցէն մինչեւ Մականայեցիները: Ասանց կը հետեւին.

Յովնան, որ է Կարգաւոր Գահանայական. Ենովջայ տեսիլք. Կտակ Եթովպացաց. Ասիւթիքի աղօթքն. Տալբիթ. Յուդիթ. Եսթեր. Եղբ Սաղաթիէլ. Յովք. Երկուստան Մարգարէք. Սաղմոսք. Առակք. Ե. Կարգ. Երեմիա. Եղեկիէլ. Մեղարդք. Վասն Երեմիայի է Բարեւոյն. Մահ Մարգարէիցն. Յետեւ Սիրաք:

Այսիւմանցիէն առաջ եւ յետոյ ընդօրինակուած գրչագիրներ կան, որոնք ունին պարականոն այս գիրքերը եւ նոյն դասաւորութիւնը:

Իսկ Գրիգոր Տաքեւացին, երեք դարերու հետ, կը վերադառնայ Եթովպական ընդհանուր կանոնին, պարականոններէն մեր առնելով միայն Յուդիթ, Տալբիթ եւ Մականայեցւոց երեք գիրքերը:

Պարականոններու մկատումը մեր եկեղեցւոյ այս մեծ եկեղեցականութիւններուն միջոցով տարականութիւններ յաշտուած կը թուին ըլլալ առաւելաբար ԺԱ.-ԺԴ. դար-

նուրբանց»։ Ուշագրաւ է այստեղ կանոնէն առաջ իբրեւ ընդհանուր սկզբունք դրուած բանաձեւը․ «*Աճենայի դիրք աստուածաշունչէ են ի խրատ եւ ի վարդապետութիւն*»․ հրատի եւ վարդապետութեան, այլ խօսման վարձի եւ ուսուցման, դաստիարակչական տեսակետով բոլոր գիրքերը ասուածաշունչ են, սակայն ասովց մէջէն կ'անջատուին կանոնականները, իբրեւ «Օրէնուսոյց»։

Յաճախ կը հանդիպինք այս հակադրութեան՝ օրինականացած կանոնի եւ զուտ դաստիարակչական համգումանք մերկայացրնող եւ պարականոն նկատուած գիրքերու միջեւ։ Սակայն այս երկու տեսակներու միջեւ սահմանները փակ չեն․ կան գրքեր, ինչպէս նախքան, որ դաստիարակչական գրականութիւն ըլլալով հանդերձ՝ տեղ գրուած է բազմաթիւ կանոններու մէջ, ինչպէս վերեւ յիշուած Կիրեղ երուսաղէմացիի կանոնը։

5․ «Սրբոց հարցն Հնետեղաց» կա՛ն լի մէջ, նոյնպէս կը թուարկուի նոյն ցանկը, խիստ վերջաւորութեամբ կ'աւելցուի․ «Այլ՝ Մակարայեցիք եւ Սիրաք կայրիք առ ի խրատել զմանկունս ձեռն»։

Նոյն գատորձումը «խրատական»ի եւ «կանոնական»ի միջեւ կը վերջացնէ մեր արդէն իսկ մանրամասնած Պարտակի կանոնը․ «Եւ յարտաճուտ պատգամաւորեսցի առ ի ռուցանել զձեռն մանկունս՝ զուսումնաբարձումն Սիրաքայ իմաստութիւնն»։

Եթէ նկատի ունենանք ժողովական հեղինակութիւն մերկայացնող այս հինգ կանոնները, որոնք քարգմանուած եւ տարածուած են մեր Աստուածաշունչներուն մէջ, կրնանք «խրատական»ի եւ «կանոնական»ի սահմաններուն վրայ երթեւեկող գիրքեր նկատել առանելաբար։

1․ *Նեէմիա*, 2․ *Եսթեր*, 3․ *Յուդիթ*, 4․ *Տովբիթ*, 5․ *Մակարայեցոց երեք գիրքերը*, 6․ *Իմաստութիւն Սողոմոնի*, 7․ *Սիրաք*։

Աստ՛ցմէ առաջիկ ներկուքը կան արդէն Էօթանանից կանոնին մէջ, սակայն քրիստոնէական կա՛նոններուն մէջ պահուած չեն միշտ։ Բացի Մակարայեցոց երկրորդ գիրքէն, քրիստոնէական Նկեղեցին առհասարակ ներառած է վերոյիշեալ գիրքերը իր Լուստածաշունչին մէջ․ սակայն գատորձած է զանոնք իբրեւ «երկոորդական»․ հակադրելով այս բառը «պարականոն»ին։